

Власова Валерия Гавриловна, аспірант Інститута проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Valeria Vlasova, Postgraduate Student of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

УДК 37.01.956

Г. Р. Вороніна, м. Київ

ПОНЯТТЯ “ПРОФЕСІЙНА ПЕРСПЕКТИВА СТАРШОКЛАСНИКІВ”: ДОСВІД АНГЛІЇ

У статті проаналізовано англійські науково-педагогічні джерела з метою узагальнення та систематизації змісту поняття “професійна перспектива старшокласників”. Розглянуто сучасні концепції професійно орієнтованого навчання в школах Англії та виокремлено коло вмінь і навичок, необхідних для успішного конструювання професійного майбутнього.

Ключові слова: професійна перспектива, старшокласники, професійно орієнтоване навчання, старша школа Англії.

Вирішення проблем підготовки молоді до професійної діяльності посідає одну з центральних позицій як у педагогічній, так і психологічній царині. Сучасна школа не лише має забезпечити випускників необхідним багажем знань, – не менш важливим завданням середніх навчальних закладів є організація якісної професійної орієнтації учнів для подальшого успішного пошуку себе у світі професій.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що впродовж останніх років науковці детально вивчають особливості підготовки майбутніх фахівців на теренах провідних світових країн. Особливий науковий інтерес становить організація профорієнтованого навчання у школах Англії.

Грунтовні дослідження профорієнтаційної роботи шкілярів були здійснені такими англійськими вченими, як Дж. Арнольд (J. Arnold), Е. Барнс (A. Barnes), Б. Бессот (B. Bassot), Е. Годжсон (E. Gogson), Т. Гулі (T. Hooley), Д. Ендрюс (D. Andrews), К. Інксон (K. Inkson), А. Кумар (A. Kumar), К. Спраурз (K. Spraurz), А. Уотс (A. Watts), Д. Холл (D. Hall), Е. Шант (A. Chant). Питання переосмислення професійної освіти у цій країні в площині глобалізаційних процесів та стрімкого розвитку інформаційних технологій знайшло відображення у наукових роботах Дж. Бімроуз (J. Vimrose),

Б. Готард (B. Gotard), Ф. Мігнот (F. Mignot), М. Оффер (M. Offer) та М. Руфф (M. Ruff). Значну роль у цьому контексті відіграють праці С. Харріс (S. Haggis), яка комплексно досліджувала профорієнтаційну роботу в англійських школах та роль вчителів у цьому процесі.

Вивчення англійського досвіду викликає значну зацікавленість освітян, оскільки впровадження новітніх світових тенденцій з урахуванням вітчизняних реалій дозволить вивести процес профорієнтаційної роботи в українській школі на новий щабель.

Сучасні психологи та педагоги наголошують на важливості створення в навчальній аудиторії клімату, який сприятиме мотивації учнів до визначення власної мети та прагненню її здійснити. Детальне вивчення факторів, що позитивно впливають на внутрішню мотивацію до планування професійного майбутнього, представлено у серії досліджень, проведених групою англійських психологів під керівництвом Ф. Корра (Ph. Corr). У співпраці з такими вченими, як С. Мутіnellі (S. Mutinelli), Дж. Стоєбер (J. Stoeber), А. Купер (A. Cooper) науковцю вдалося простежити залежність успішності професійного самовизначення від особистісних психологічних характеристик. Головний ресурс для побудови кар'єри вчені вбачають в умінні швидко адаптуватися до змін на ринку праці, відповідних знаннях, які дозволять здійснитися таку адаптацію, та оптимістичному ставленні до планування професійного майбутнього. Дослідження А. Макліна (A. McLean) дають змогу переосмислити саме поняття “мотивація” та містять практичні поради щодо створення сприятливих умов, в яких запускаються механізми самомотивації та бажання бути успішним в обраній професії.

Сучасна концепція професійно орієнтованого навчання висвітлювалася з різних аспектів у багатьох наукових дослідженнях, проте ефективні способи підготовки молоді до професійного життя потребують додаткового вивчення. Актуальність проблем, пов'язаних із сучасним станом профорієнтаційної роботи у школі, та недостатня розробленість сутності поняття “професійна перспектива старшокласників” обумовили вибір мети дослідження.

Метою статті є розкриття сутності та узагальнення змісту поняття “професійна перспектива старшокласників” шляхом вивчення англійських науково-педагогічних джерел.

Оскільки одне з першочергових завдань школи полягає у підготовці учнівської молоді до дорослого професійного життя, пріоритетним напрямом професійно орієнтованого навчання англійські педагоги та психологи вважають покращення здатності учнів розуміти, що та з якою метою вони вивчають.

Модернізація змісту освіти під кутом професійного спрямування вимагає складання поетапного плану підготовки учнів до майбутнього успішного працевлаштування та удосконалення профорієнтаційного навчання для отримання певних кваліфікацій та набуття компетентностей, необхідних на майбутньому робочому місці [4].

Професійне самовизначення передбачає постійне самопізнання, окреслення професійних інтересів, формування професійних намірів, розвиток професійної перспективи та визначення професійних резервів. У цьому контексті вартими уваги є погляди Арті Кумар (Arti Kumar), фахівця з питань планування особистого та професійного розвитку, яка виділяє ціле коло навичок, що забезпечують розвиток професійної перспективи, а в подальшому сприятимуть успішному працевлаштуванню та оптимальній адаптації до швидкозмінних вимог сучасних роботодавців. Перелік таких навичок широкого використання (transferable skills) незалежно від сфери працевлаштування має охоплювати характеристики, серед яких: самоконтроль та саморефлексія, самоусвідомлення та активне планування, комунікабельність та вміння домовлятися, вміння співпрацювати в команді, стійкість до змін та невизначеності тощо [7].

Історично у школах Англії використовували різні концепції професійної освіти, які видозмінювалися під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Так, С. Харріс у своїх наукових працях надає їх загальну характеристику, виділяючи основні чотири напрями професійно орієнтованого навчання:

- 1) розвиток здібностей та інтересів учнів з метою пошуку відповідної професії;
- 2) допомога випускникам шкіл у пошуку роботи;

3) загальна підготовка учнів, на основі якої відбувається всебічна підготовка молодих людей до успішного життя у суспільстві та подальша фахова підготовка;

4) громадянське навчання і виховання [6, с. 7–8].

Акцентуємо увагу на тому, що сьогодні найбільш поширеними в старшій школі Англії є третій і четвертий напрями професійно орієнтованого навчання. Однак проблематика визначення основних траєкторій професійної освіти у шкільних рамках та окреслення її основних завдань залишається відкритою, тому провідні педагоги та психологи шукають відповіді на ряд важливих питань, а саме:

- Що на практиці означає загальна підготовка молоді до життя?
- Яке першочергове завдання професійної освіти у школі: надання учням інформаційної підтримки щодо світу професій чи оснащення випускників навичками та вміннями, необхідними для майбутнього працевлаштування?
- Якщо професійна освіта за ключову мету визначає навчання і виховання гідного і відповідального громадянина, то яке завдання є первинним: підготовка громадянина чи працівника?

Відповіді на ці та подібні питання допоможуть спрямувати успішний рух майбутніх фахівців від шкільних лав до реальних викликів дорослого існування в суспільстві [6, с. 9].

Традиційний підхід до пошуку роботи відповідно до здібностей та навичок людини – модель “відповідності” (matching model) сьогодні викликає питання в англійських науковців, які визнають її недосконалість та застарілість. У попередньому столітті людина обирала професію в умовах стабільного ринку праці та не була вимушена змінювати її впродовж життя. З точки зору сучасного ринку, фахівець має скоріше пристосовуватися до наявних пропозицій, ніж чекати посади, яка повністю відповідала б його кваліфікаціям та вмінням. Пошук та розробка нових теоретичних положень щодо впровадження сучасних технологій професійної освіти сприяють оновленню концепції професійно орієнтованого навчання в школах Англії та появі низки термінів, які відображають ці зміни у педагогічній теорії. Е. Барнс, Б. Бессот та Е. Шант (A. Barnes, B. Bassot, A. Chant) розробили новітню концепцію професійно орієнтованого навчання “career bridge”, яка, на

думку авторів, більше відповідає вимогам часу, оскільки зорієнтована на навчання та адаптування до постійних змін у світі професій [2]. Процеси глобалізації та розвиток інформаційних комп'ютерних технологій у кілька разів пришвидшили темпи появи нових професій та вимог до них, а поняття “кар’єра” трансформувалося від професійної діяльності, що обиралася на все життя, на певний індивідуальний конструктор, який особистість активно складає протягом життя. Отже, видозмін вимагає і концепція побудови кар’єри впродовж життя. Саме тому найбільш доречним терміном, який своєю структурно-функціональною сутністю відбиває процес становлення майбутнього спеціаліста у постійному розвитку, вважаємо термін “професійна перспектива”, котрий розглядаємо у площині старшої школи.

Своєрідна інтеграція понять “життєва перспектива” та “часова перспектива” дала змогу сконструювати психолого-педагогічний феномен для позначення якості особистості, яка охоплює систему цінностей, знань та навичок, що забезпечують успішну побудову кар’єри впродовж життя за розгорнутими у часі життєвими планами, спрямованими на вибір професії. Оскільки у полі зору нашого дослідження перебуває “професійна перспектива старшокласників”, увага зосереджується на стадії розвитку особистості у період підготовки до вибору професії з 11(12) до 15(18) років, коли молода людина оволодіває системою ціннісних уявлень щодо побудови професійного життя та пізнає себе стосовно професійної придатності [1, с. 130].

Вивчення англійських наукових психолого-педагогічних джерел уможливило спробу визначити основні складники конструкту професійної перспективи: ціннісно-мотиваційний, навчально-пізнавальний, рефлексивно-оцінний, діяльнісно-практичний.

Нині у школах Англії, для переважної більшості з яких характерна рання спеціалізація, особливо акцентується на компетентнісному підході до професійної підготовки з метою подальшого полегшення процесу професійної адаптації. Сучасні педагоги та психологи в англійських школах шукають відповідь на питання, які саме якості, вміння та навички дозволять випускникам бути успішними у майбутніх пошуках роботи. Тому вони ретельно вивчають вимоги роботодавців

в Англії до кандидатів на посади та узагальнюють їх незалежно від сфери діяльності. Розв'язання завдань підготовки до успішного професійного життя передбачає процес ознайомлення зі світом професій, з одного боку, та самопізнання, з іншого. Професійна орієнтація не закінчується вибором професії, вона актуальна протягом всього життя людини. Відтак, треба зазначити, що для забезпечення оптимальної підготовки учнів до професійної діяльності необхідно надавати їм кваліфіковане психологічне консультування для визначення власних здібностей та поступового планування майбутньої кар'єри, що, на думку англійських фахівців з питань професійної підготовки учнівської молоді, можливо лише за умови готовності особистості до постійних змін як у суспільстві, так і на ринку праці.

Варто зауважити, що у психолого-педагогічній літературі науковці паралельно з поняттям “професійна перспектива” почали використовувати суміжний термін “планування особистого розвитку” (Personal Development Planning), який був уперше впроваджений у 1997 р. Національним Комітетом з питань вищої освіти (National Committee of Inquiry in Higher Education) для уточнення довготривалих цілей навчання студентів та підтримки принципів освіти впродовж усього життя. На думку експертів, планування та відповідальність за результати власної успішності допомагають у вирішенні таких проблем: підвищення результативності навчання; розуміння самого процесу навчання; покращення самоконтролю та інших навичок, необхідних для успішного навчання; усвідомлення особистих цілей та оцінювання власного прогресу; формування позитивного ставлення до навчання впродовж усього життя [9, с. 3].

Розвиток творчого потенціалу особистості та його реалізації в майбутній професії постійно перебуває в центрі уваги провідних учених. Ф. Корр та С. Мутигеллі з Лондонського університету в своїх дослідженнях вивчали взаємозв'язок між мотивацією та особистістю з точки зору планування професійного майбутнього. Вони проаналізували фактори, які позитивно впливають на професійне планування, а саме: професійна адаптивність (career adaptability), професійний оптимізм (career optimism) та засвоєні знання (perceived knowledge).

Сучасна концепція професійно орієнтованого навчання у старших класах в Англії побудована за особистісно орієнтованим принципом, що забезпечує високий рівень навчальних досягнень та успішне працевлаштування більшості випускників. Одним з головних завдань школи є удосконалення шляхів підготовки учнів до усвідомленого вибору майбутнього. Збалансоване поєднання базових навчальних дисциплін з профільними предметами за вибором надає можливість підготувати висококваліфікованого спеціаліста. Основні предмети вивчаються через призму обраної спеціалізації. Така технологія організації профільної освіти дозволяє набувати професійних компетентностей, що є необхідними для реалізації творчого потенціалу в майбутній роботі. У такому контексті фахівці з питань професійної підготовки учнівської молоді досліджують основні практичні аспекти профорієнтаційної роботи у навчальних закладах та наголошують на важливості трудової діяльності, яка розкриває справжні потреби особистості. Цей підхід дає змогу усвідомити власну сутність та знайти правильні орієнтири на шляху до розуміння себе та свого призначення, а також впливатиме на успішність та благополуччя в подальшому житті [5].

Зазвичай, курс зі шкільної професійної підготовки спрямований на самопізнання, вивчення власних нахилів та здібностей, розвиток різноманітних навичок, необхідних для будь-якої спеціальності, як, наприклад, вміння приймати рішення та інші. Ще однією важливою складовою професійної підготовки учнів є навчальна практика в останні шкільні роки, що проходить на місцевих підприємствах під керівництвом шкільного вчителя з питань профорієнтації (career teacher). Крім того, учні відвідують профорієнтаційні консультації у місцевих центрах зайнятості, де виконують різноманітні тестування та отримують висококваліфікований супровід від консультантів з питань професійної діяльності та працевлаштування (career adviser). Отже, в англійських школах виділяють профорієнтоване навчання (career education) та профорієнтоване консультування та супровід (career guidance) [7, с. 4 – 5].

Сьогодні для англійського суспільства одним з пріоритетних питань залишаються освітні реформи, які мають кардинально змінити звичайне життя школярів та студентів.

Проблеми реорганізації професійної освіти набувають особливого значення, оскільки в умовах глобалізації підготовка майбутнього фахівця відіграє найважливішу роль і має повною мірою відображатися в навчальному процесі. Створення відповідних умов для професійного становлення молодих спеціалістів повинно розпочинатися якомога раніше та сприяти самореалізації та розкриттю творчого потенціалу кожної особистості.

Стислий аналіз сучасних тенденцій профорієнтованого навчання учнівської молоді Англії дає підстави стверджувати, що новітня школа забезпечує умови для практичного навчання та оволодіння високим базовим рівнем, а інтеграція найкращих освітніх досягнень допомагає молодому поколінню знайти власний шлях у світі професій.

Отже, сучасні підходи до професійно орієнтованого навчання у старшій школі Англії дозволяють майбутньому фахівцеві не просто прагнути професійного самовизначення, адже головним завданням побудови професійної перспективи вчені вважають процес набуття якнайбільшої кількості практичних навичок та вмій, що допоможуть реалізовувати себе як універсального спеціаліста. Увесь професійний шлях людини перетворюється на постійну подорож у швидкоплинному світі професій.

Завдання старшої школи, на думку науковців, полягає у забезпеченні сприятливого клімату для розвитку професійної перспективи, важливим етапом якого є опанування цілим спектром знань та навичок, котрі в майбутньому дадуть можливість успішно подорожувати у цьому світі та будувати власне професійне життя:

- гнучкість і впевненість у своїх силах;
- вміння адаптуватися до нових вимог ринку праці;
- володіння так званими перехідними навичками, необхідними для багатьох професій у різних умовах роботи;
- мотивація та прагнення до постійного розвитку та вдосконалення;
- готовність до навчання впродовж життя та опанування всіх нових навичок та вмій;
- здатність гідно презентувати себе на ринку праці;
- позитивне ставлення до труднощів та розчарувань як до можливості підвищити свої кваліфікації.

Планування професійного майбутнього в англійських школах вважається надзвичайно важливим, оскільки дає змогу завчасно зорієнтуватися на ринку праці. Завдяки індивідуальному підходу та новим профорієнтаційним технологіям старшокласники виявляють найбільше зацікавлення у виборі майбутньої професії. Навчальними програмами та підручниками передбачено поглиблення міжпредметних зв'язків, що дозволяє зосередитися на практичному використанні здобутих знань.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів окресленого питання. Перспективи подальших розвідок з цього напрямку вбачаємо у вивченні англійського досвіду щодо побудови змісту та організації професійно орієнтованого навчально-виховного процесу в старшій школі, що забезпечує розвиток професійної перспективи старшокласників.

Література

1. Бодров В. А. Психологія професійної придатності : навчальний посібник для вузів / В. А. Бодров. – М. : Сучасна освіта, 2001. – 511 с.
2. Barnes A. An Introduction to Career Learning and Development 11-19: Perspectives, Practice, Possibilities / A. Barnes, B. Bassot, A. Chant. – London : Routledge, 2010. – 168 p.
3. Careers education in the classroom. The role of teachers in making young people work ready. – London : Teachfirst, 2014. – 24 p.
4. Careers guidance and inspiration in schools. Departmental advice for governing bodies, school leaders and school staff. – Nottingham : Crown copyright, 2014. – 25 p.
5. Hooley T. Teachers and Careers: The role of school teachers in delivering career and employability learning / Tristram Hooley, Antony Watts, David Andrews. – Derby : University of Derby, 2014. – 56 p.
6. Harris S. Careers Education / Suzy Harris. – London : Sage, 1999. – 150 p.
7. Kumar A. Personal, Academic and Career Development in Higher Education / Arti Kumar. – London: Routledge, 2007. – 326 p.
8. McLean A. The Motivated school / Alan McLean. – London : Sage, 2003. – 160 p.
9. Resource Guide: Personal Development Planning and the Progress File [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.headacademy.ac.uk/.../pdp_progress_file.

10. Wentzel K. Handbook of motivation at school / Kathryn Wentzel, David Miele. – London : Routledge, 2016. – 544 p.

А. Р. Воронина

Понятие “профессиональная перспектива старшекласников”: опыт Англии

Национальный технический университет Украины “Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского”
(37, пр-т Победы, Киев, Украина)

В статье представлен анализ английских научно-педагогических источников с целью обобщения и систематизации содержания понятия “профессиональная перспектива старшекласников”. Рассмотрены современные концепции профориентированного обучения в школах Англии, выделен диапазон умений и навыков, необходимых для успешного конструирования профессионального будущего.

Ключевые слова: профессиональная перспектива, старшекласники, профориентированное обучение, старшая школа Англии.

H. R. Voronina

The Concept of Career Perspective of High School Students: Experience of England

National Technical University of Ukraine “Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute” (37 Peremohy Av., Kyiv, Ukraine)

The issues of balanced preparation for future adult life are very urgent today, so researching the advanced techniques of work-related learning appears to have an academic interest. Modern working environment is extremely challenging, therefore schools have to take their chance in delivering employability skills to students.

High school is the place where young people start planning their career. Career education is an important part of curriculum at high school in England, it provides a wide range of options for students to make first steps towards their successful future.

The paper highlights the issue of career development at high school. Some English scientific psychological and pedagogical resources are analyzed to generalize the concept of career perspective of high school students. Modern approaches to careers education in England are observed, basic vocational skills and experience opportunities are discussed. Special attention is

drawn to the innovative concepts of career planning and major peculiarities of career learning and development at high school.

Keywords: *career prospects, high school students, work-related learning, vocational education, high schools, England.*

References

1. Bodrov, V. A. (2001). *Psyhholohiia profesiinoi prydatnosti* [Psychology of professional suitability]. M.: Suchasna osvita.
2. Barnes, A., Bassot, B., & Chant, A. (2010). *An introduction to career learning and development 11-19: Perspectives, Practice, Possibilities*. London: Routledge.
3. *Careers education in the classroom. The role of teachers in making young people work ready.* (2014). London: Teachfirst.
4. *Careers guidance and inspiration in schools. Departmental advice for governing bodies, school leaders and school staff.* (2014). Nottingham: Crown copyright.
5. Hooley, T., Antony Watts, A., & Andrews, D. (2014). *Teachers and careers: The role of school teachers in delivering career and employability learning*. Derby: University of Derby.
6. Harris, S. (1999). *Careers education*. London: Sage.
7. Kumar, A. (2007). *Personal, academic and career development in higher education*. London: Routledge.
8. McLean, A. (2003). *The motivated school*. London: Sage.
9. *Resource guide: Personal development planning and the progress file*. Retrieved from: https://www.heacademy.ac.uk/.../pdp_progress_file.
10. Wentzel, K., & Miele, D. (2016). *Handbook of motivation at school*. London: Routledge.

Вороніна Ганна Раїсівна, викладач Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, факультет лінгвістики, КАМТС № 2

Воронина Анна Раисовна, преподаватель Национального технического университета Украины “Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского”, факультет лингвистики, КАМТС № 2

Hanna Voronina, Lecturer, National Technical University of Ukraine “Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, Linguistic Faculty, KAMTS 2